

HISTÒRIA

Josep Borràs i Suís: les seves últimes voluntats¹

pàg. 94-100

Zenith Escolà i Gateu
investigadora

RESUM

A l'Arxiu Municipal de Lleida hi consta un document notarial que dona fe d'un testament atorgat per Josep Borràs i Suís, de Lleida, l'any 1863, que determina que deixa els seus béns materials a la seva dona, junt amb una gran quantitat de diners que han de ser destinats a complir les seves darreres voluntats: un enterrament fastuós, l'edificació d'un panteó per a les seves despulles i la construcció d'un asil per a infants pobres (anys després serà conegut com a Asil Borràs). Cap d'aquestes voluntats no es va dur a terme en un primer moment. Els problemes que s'observen per aconseguir-les estan fora de tota comprensió. Però, a poc a poc, algunes d'aquestes voluntats es van anar fent realitat. Per entendre el que va passar, hom ha hagut d'endinsar-se en la documentació que conserven els nostres arxius.

PARAULES CLAU

Testament, Josep Borràs i Suís, Lleida, panteó, asil, infants pobres, beneficència.

ABSTRACT

The Municipal Record Office in Lleida has evidence of a legal certificate that testifies to a will made in 1863 by Josep Borràs i Suís, from Lleida. It states that he leaves all his possessions, as well as a big amount of money, to his wife, and that these goods have to be used to carry out the last wishes of the deceased: a magnificent funeral, the erection of a pantheon to keep his remains and the building of an asylum for poor children (which some years later would be known as Borràs Asylum). None of the wishes above were put into effect in the beginning. The problems that arised in order to fulfill them are beyond comprehension. Anyway, some of them were gradually executed. Only a deep immersion into all the documents housed into our archives enables us to understand exactly what happened indeed.

KEYWORDS

Will, Josep Borràs i Suís, Lleida, pantheon, asylum, poor children, charity.

¹ Casualment, segons la grafia dels diferents escriptors, apareix el segon cognom del senyor Josep Borràs com a «Súis» o «Luis». La confusió és present.

INTRODUCCIÓ

Em vaig interessar pel tema testamentari del senyor Josep Borràs i Suís com a conseqüència d'una lectura que em va despertar la curiositat, a causa dels anys que, segons l'article, es va tardar a posar en marxa un asil, la creació del qual estava pendent des de la lectura, l'any 1865, d'unes últimes voluntats fetes per un tal senyor Borràs. Segons la informació de l'article en qüestió, firmat per Romà Sol i Carme Torres i publicat en la revista *Anuari de 1991*, el dia 12 de desembre d'aquell any se celebrà el norantè aniversari de la construcció d'un asil. Aquesta informació em va conduir a indagar sobre les circumstàncies i el perquè d'aquesta notícia, ja que la construcció d'aquest edifici va tardar 35 anys a fer-se realitat, després de la mort del senyor Borràs.

L'asil s'havia de destinar a tenir cura dels nens petits que, per diverses circumstàncies, no tinguessin les mares al costat durant hores, ja que aquestes havien d'anar a la feina, és a dir, s'havia d'encarregar del que se'n deia «fills de mares treballadores». El pla era portar l'infant al matí a l'empara d'una escola que oferís ensenyament, alimentació i higiene fins a la tarda, hora en què la mare o els pares podien retornar-lo a la llar. Crec que fou la primera escola bressol. Fou una oportunitat perduda per a aquells petits a qui, durant trenta-cinc anys, es va obligar a estar sense protecció ni empara, simplement al carrer, sense aixopluc. És això el que em portà a estudiar les causes i els fonaments originaris d'aquest assumpte. Els llibres d'actes de l'Arxiu Municipal foren la font de la qual vaig beure l'aigua informativa d'aquesta història. La història d'un home ric, molt ric, però que no va ser escoltat; un intent de considerar-se una persona digna, de poder ser generosa i protectora, fent ús de la fortuna que posseïa. Un personatge que va deixar una quantitat de diners considerable, però van haver de passar anys perquè fossin útils, quant a les intencions d'afavorir la ciutat de Lleida. Un ciutadà amb capital d'origens incògnits i amb clarobscurs. Una història interessant.

ELS ANTECEDENTS

Per descriure i ordenar aquesta història, que tracta sobre les últimes voluntats del senyor Josep Borràs i Suís, cal començar donant a conèixer els personatges que les faran factibles, això sí, amb nombrosos entrebancs que deixaran en suspens el fet de portar a terme la voluntat d'aquest home durant molt de temps —primer, anys, i després, dècades.

Els personatges principals en aquest relat són els següents: Josep Borràs i Suís, que fou el testador; Mercedes Ramoneda i Esther, que era la vídua i hereva de tots els béns materials; Lluís Ramoneda i Riera, que era el pare de la Mercedes, el qual serà també el tutor i marmessor de la seva filla, i Ignasi Pintó i Suís, germà uteri del testador, que en serà també marmessor i observador de fer-ne complir les voluntats, junt amb altres representants. Aquest últim serà qui alertarà de la falta de compliment de les voluntats del seu germà difunt.

L'any 1867, dos anys després de la mort de Josep Borràs, el seu germà envia una carta d'avis a l'Ajuntament i també a la Junta de Beneficència; hi implica, d'aquesta manera, uns pel cas «panteó» i els altres pel tema benèfic de l'asil de nens, i també hi culpa, pel menyspreu a la voluntat d'un difunt, la vídua i el tutor com a responsables de la situació, ja que tots havien oblidat un testament legal firmat i rubricat pel notari Marià Arnaldo el 4 de desembre de 1863.

Ara bé, en primer lloc cal que ens preguntem qui era el senyor Josep Borràs. Doncs, segons indica la partida de bateig,² va néixer a Lleida el dia 14 de maig de 1821. Era fill de Pablo i Manuela, i pertanyia a la parròquia de Sant Joan (fig. 1). En alguns documents extrets d'actes o d'altres documents, hi figura com a agricultor, comerciant, prestador, terratinent i, finalment, com diu la partida de defunció, com a propietari. Al final era regidor a l'Ajuntament, amb càrrec en la Comissió d'Avaluació i Consums. Va contraure matrimoni amb Mercedes Ramoneda, ciutadana de Barcelona de disset anys d'edat. La boda s'oficià a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona el 24 de setembre de 1863.³ Tot i això, establirien la seva residència a Lleida, a la plaça de Sant Joan, número 23.

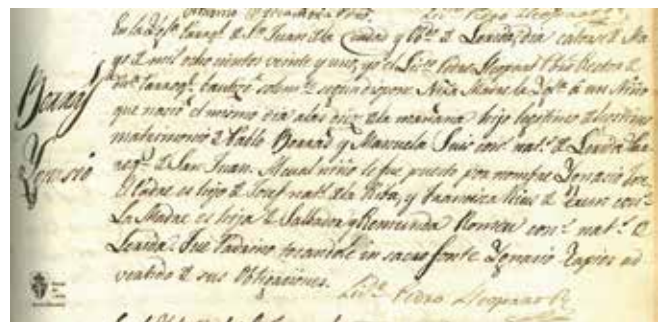

Fig. 1. Partida de naixement de Josep Borràs, nat el 14 de maig de 1821, batejat amb el nom de Ignacio José. Arxiu Diocesà de Lleida.

Quant a la mort del senyor Borràs, sabem que li va sobrevenir d'una apoplexia en una estada a Barcelona, segons el document de defunció, l'1 d'abril de l'any 1865.⁴ Fou enterrat l'endemà al cementiri general de la ciutat, que en aquell moment era a Poblenou.⁵

² Arxiu Diocesà de Lleida (ADLL), F. Pq. Sant Joan Baptista de Lleida, *Llibre 20 de baptismes (1815-1823)*, fol. 235r.

³ Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB), Registre Civil Municipal, *Llibre de matrimonis*, núm. 314, ref. 1242.

⁴ AMCB, Registre Civil Municipal, *Llibre de defuncions*, núm. 2, ref. 1982.

⁵ Fou enterrat al nínxol número 911, pis primer, departament primer, illa primera de l'interior del cementiri de Poblenou de Barcelona.

Vuit anys després, el 23 de març de 1873, les seves despulles es van traslladar a Lleida.⁶ La documentació de Barcelona és clara i concisa sobre el traspass a Lleida, però de l'entrada de les restes mortals al cementiri d'aquesta ciutat no se'n troba cap documentació. Tampoc n'hi ha en els llibres d'actes ni en els llibres de misses de la Catedral; res de res del que hauria deixat escrit en el seu testament. Queda, doncs, l'interrogant de l'arribada de les restes mortuòries al seu panteó, almenys per poder documentar-la.⁷

Sobre el que diu el testament, cal tenir present que, en prevenció de certes circumstàncies que es poden donar quant a la joventut de la seva esposa, el marit nomena alguns marmessors amb responsabilitat i, a més, en fa tutor i responsable el seu sogre, ja que l'hereva universal de tots els béns era la seva filla Mercedes. De tota manera, actituds no gaire clares fan que no es duiguin a terme les últimes disposicions de manera immediata; així, la realització de l'encàrrec del difunt es demora durant anys.

El document en qüestió es pot llegir; és interessant com a documentació històrica d'un cas de desinterès i abandó, tant per part dels familiars com dels mateixos marmessors. Només el seu germà, el senyor Ignasi Pintó i Suís, es preocupà de queixar-se d'un assumpte que considerava un ultratge al testador com era l'oblit de la seva última voluntat. El testament és clar, precís i inequívoc.

SOBRE EL TESTAMENT

Ja s'ha dit que el testament de Josep Borràs és interessant per la gran deixa i per les condicions que hi detalla. El testament, fet tres mesos després de casar-se, em porta a pensar que era un home mancat de salut, ja que sembla que tenia pressa per deixar-ho tot lligat.

“

*El testament de Josep Borràs
és interessant per la
gran deixa i per les
condicions que hi detalla.*

—

En primer lloc, hi expressa la voluntat d'encomanar la seva ànima a Déu, pregant-li que la col·loqui al costat de tots els sants que són a la glòria. Després apunta que, si no té fills, tots els seus béns materials seran per a la seva dona; Mercedes Ramoneda en serà, doncs, l'hereva universal. Nomena marmessor i tutor de la seva filla el seu sogre, Lluís Ramoneda, i el seu germà uterí, Ignasi Pintó i Suís, junt amb tres persones més. Hi fa constar que, si mor lluny de Lleida, sigui portat i enterrat al cementiri de la seva ciutat, on se li ha de construir un panteó digne de la seva posició social; deixa 2.500 duros de plata destinats a la seva construcció. El seu enterrament ha de ser sumptuós, amb repics de campanes de totes les esglésies; es donarà caritat als pobres que assisteixen al seguici funerari i als qui escoltin les misses en prec per a la seva ànima. Vol que siguin celebrades tres-centes misses a l'any durant dotze anys. També és la seva voluntat que es faci un asil de nova planta on es reuniran totes les condicions per donar cabuda als nens pobres de mares treballadores que no puguin tenir-los protegits durant les hores en què hi estan obligades; per a aquest afer deixa 6.000 duros de plata. Amb aquest asil vol donar fe de la seva bondat i del seu interès per la protecció dels pobres. Assigna una quantitat de diners als capellans que conduïxin l'enterrament i celebrin les misses; als seus criats i servidors, que l'han cuidat durant la malaltia, atorga deu duros de plata a cadascun. Tots els diners gastats seran pagats en metàl·lic dels crèdits que s'estan cobrant i de totes les altres entrades de comptes corrents, rendes o finques. D'aquesta manera expressa tota la seva fortuna, de la qual farà ús Mercedes Ramoneda sempre que es conservi vídua en senyal de gratitud. També hi fa constar que la seva esposa i el pare, junt amb les persones nomenades com a marmessors, facin factibles les seves últimes voluntats.

El document complet, còpia de l'original, es conserva a l'Arxiu Municipal de Lleida.⁸ Les actes municipals de l'Ajuntament de Lleida ja reflecteixen d'alguna manera aquest estira-i-arrotonsa entre la família de Josep Borràs i el mateix Ajuntament pel que fa al compliment de les seves últimes voluntats.

L'acta del 28 d'abril de 1866 tracta sobre una visita que fa el senyor Ramoneda a la ciutat per comprar-hi un terreny, disposat a fer-hi un panteó. Es fa el tracte i se'n planteja el metratge i el preu.⁹ L'arquitecte Julio Saracíbar és qui determina el punt on ha d'edificar-se el panteó del senyor Borràs.¹⁰

⁶ Segons una carta rebuda de l'Àrea de Serveis Jurídics del Cementiri de Barcelona en què es fa costar el trasllat.

⁷ Quant a la documentació examinada a l'Arxiu Capitular de Lleida, s'han consultat tota una sèrie de llibres de 1850 a 1877 sobre misses i aniversaris: ACL_P3B_M4_P2_C03, C04 i C07.

⁸ Arxiu Municipal de Lleida (AML), Fons Municipal, *Testament de Josep Borràs*, any 1863, caixa 1549. El document testamentari presentat en aquestes línies és una còpia del que es guarda a l'Arxiu Municipal de Lleida. Se suposava que el testament original de Josep Borràs hauria d'estar entre els protocols de Marià Arnaldo, a l'Arxiu Històric de Lleida (AHL), però no l'hem trobat. El que sí que hi hem trobat és l'obertura del testament, datada pocs dies després de la seva mort, l'abril de 1865 (AHL, Fons Notarial, notari Marià Arnaldo i Graselles, any 1865, reg. 1523, escriptura 165, fol. 381).

⁹ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1866, reg. 1743, fol. 64.

¹⁰ Ibídem, fol. 98.

Es tracta també de les queixes que fa Ignasi Pintó i Suís, amb missives dirigides als responsables de tenir cura del compliment del testament com són l'Ajuntament, pel tema del panteó, i la Junta de Beneficència, pel tema de l'asil. És necessari fer les investigacions sobre la disposició dels 2.500 duros de plata destinats al seu lloc de sepultura, com també dels 6.000 duros de plata destinats a la construcció d'un asil per a nens pobres. Les actes de l'Arxiu Municipal ens en donen informació. El cas és que passa el temps i no se soluciona res.¹¹ Segons l'acta de l'11 de desembre del mateix any, el senyor Ignasi Pintó, a través de Beneficència, també adreça una queixa al senyor governador de la província a fi que s'interessi pel tema i es pugui fer pressió al senyor Ramoneda perquè compleixi el seu deure.¹²

EL PANTEÓ DE JOSEP BORRÀS I FAMÍLIA

Entre els anys 1872 i 1873 es construeix el panteó, a nom de Josep Borràs i família.¹³ Com ja s'ha dit, el mes d'abril de 1866 el senyor Ramoneda va venir a la ciutat per organitzar una compra de terreny per fer-hi un panteó (fig.2). Es va mesurar i se'n calculà el cost, però el pacte no va fer-se efectiu perquè no va complir amb el pagament. És per això que al cap d'un temps se li va comunicar que n'havia perdut els drets. No fou fins al cap de cinc anys que, com a conseqüència de les pressions fetes per Ignasi Pintó a l'Ajuntament, a la Junta de Beneficència i al governador de la província, el senyor Ramoneda, l'any 1871, es presenta a la nostra ciutat per començar de nou el tracte sobre un terreny apropiat per complir l'última voluntat del marit de la seva filla.¹⁴ Pretén obtenir un terreny amb una àrea de 42 pams de llargada per 25 pams d'amplada, que seran uns 1.050 pams quadrats per edificar-hi el panteó respectant el plànol que s'adjunta en aquesta sol·licitud. El dia 20 de novembre l'Ajuntament li fa saber per carta que accepta la seva demanda sobre el terreny que pretén obtenir d'una àrea de 1.050 pams quadrats, i li aclareix que el preu és de 57 cèntims el pam quadrat. Per tant, li diu que són un total de 598 pessetes amb 50 cèntims; l'avisava que s'ha de pagar al moment, i l'informa que té sis mesos per complir el tracte d'aquesta planificació. L'arquitecte Julio Saracibar és qui s'ocuparà de la construcció.

En conseqüència, el 1872 es comença a edificar el desitjat mausoleu. Per tant, ja estarà disponible per encabir-hi les despulles de Josep Borràs i també, suposadament, les dels pares i la germana, ja que al senyor Ramoneda, segons una carta de l'Ajuntament del dia 18 de juny de 1872, se li donava permís per obrir els

nínxols dels pares i poder comprovar l'estat dels cadàvers amb vista a poder-los traspasar al seu nou destí. Per fi, els 2.500 duros de plata han complert la seva finalitat.

Fig.2. Panteó Josep Borràs situat al departament de Sant Anastasi del Cementiri de Lleida. Foto de Zenith Escolà.

Cal fer notar, però, que la mort d'aquest home i el seu enterrament no tenen res a veure amb allò que està expressat en el testament. No va haver-hi ni fastuositat ni seguici ni acompanyament fins al seu darrer destí, el «Campo Santo» d'aquesta ciutat que tant estimava; tampoc sonaren totes les campanes ni es feren donacions als assistents; els capellans que es dignaren a acompanyar-lo no reberen cap donació, ni es premiaren els amics que resaren per la seva ànima. No consten documentades les misses que havien de fer-se durant molt de temps. Va fer-se, simplement, un enterrament.

Un cop acabat el panteó, era el moment d'encabir-hi les seves restes mortals per al seu descans etern a la seva ciutat natal, on ell volia, des de sempre, ser enterrat. Segons consta en el document facilitat per l'Àrea de Serveis Jurídics del cementiri de Barcelona, les seves despulles foren exhumades¹⁵ del cementiri de Barcelona el 23 de març de 1873. Malgrat que no podem garantir l'entrada del cadàver a la ciutat ni al cementiri, sí que hi ha una confirmació del seu descans al preuat mausoleu, tal com consta en l'acta de cessió del panteó a un nebot de Josep Borràs el 1897. Aleshores, donem per descomptat que hi descansa (fig.3).

Continuant amb el tema, hi ha constància que el senyor Ramoneda va venir a la ciutat junt amb la seva filla Maria Asunción, amb el consentiment i l'autorització del seu marit, el doctor Antonio Brossa i Gelabert, com a hereus de la vídua, la senyora

¹¹ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1867, reg. 1744, fol. 174.

¹² *Ibidem*, fol. 215.

¹³ AML, Fons Municipal, *Projecte de construcció del panteó de Josep Borràs al cementiri de Lleida*, anys 1866-1872, reg. 1564.

¹⁴ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1871, reg. 1748, fol. 205.

¹⁵ Carta rebuda de l'Àrea de Serveis Jurídics del cementiri de Barcelona.

Mercedes, i responsables del sepulcre existent al cementiri catòlic de la ciutat, situat al departament de Sant Anastasi.¹⁶ Molts anys després de la seva construcció, el senyor Ramoneda pensa que, vivint a Barcelona, ell ja no en farà ús, atès que la vídua de Josep Borràs va morir el 13 d'agost de 1880 i va ser enterrada a Barcelona, en els nínxols familiars; per tant, creu necessari fer-ne cessió a la família més propera del testador, és a dir, al reverend Ignasi Pintó i Serra, fill d'Ignasi Pintó Suís.

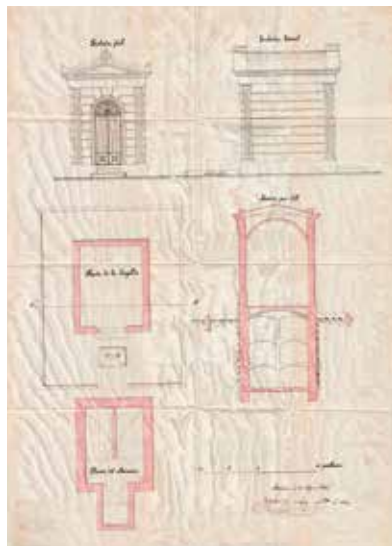

Fig. 3. Projecte de construcció del panteó de Josep Borràs al cementiri de Lleida, reg. 1564. Arxiu Municipal de Lleida.

Així, el 1897 el senyor Ramoneda, com a responsable del panteó, en fa cessió al reverend Ignasi Pintó i Serra, nebot d'en Borràs, en un document que consta de cinc clàusules. En la primera es fa notar que el senyor Pintó no el podrà traspassar ni gravar. En la segona s'exposa que estarà obligat a cuidar-lo i a pagar-ne la conservació. En la tercera es diu que no podrà exhumar cap cadàver dels que ja hi ha enterrats fins llavors, sense el permís del senyor Ramoneda i la seva filla, però que ells sí que tindran el dret de retirar-ne les restes i dipositar-les en un altre lloc, si els fos convenient. La quarta clàusula diu que, si algun dels seus descendents morís dins la província de Lleida, hi podria ser enterrat. La cinquena exposa que el senyor Pintó s'obliga a complir totes les condicions. Acabades les clàusules, se suplica a l'Ajuntament que es digni a admetre'n la cessió i el traspàs al senyor Ignasi Pintó i Serra, amb el títol de propietat del panteó.

Una vegada llegits els punts de la cessió, la Comissió Quarta accedeix a la sol·licitud, però variant-ne la tercera clàusula, en el sentit que les despulles de Josep Borràs i família no podran ser mai exhumades del panteó, ni en el temps ni sota cap concepte, ja que el propietari d'aquest mausoleu és el mateix Borràs, atès que ell el va pagar, «conforme lo tiene prevenido el Ayuntamiento en la Base Tercera de las disposiciones aprobadas en sesión del día 17 de junio de 1895».¹⁷

D'aquesta manera, el monument funerari passa a altres mans, com ja hem vist. Per tant, durant uns quants anys en disposa el senyor Pintó, fins a la seva mort, el 28 de març de l'any 1913, data en què se'n fa hereu el seu propi nebot, el doctor Francisco Cava Pintó, que demanà i obtingué el dret de ser-ne el propietari en data de 17 d'octubre de 1913, amb la inscripció «Francisco Cava Pintó i Família».

Francisco Cava Pintó va morir l'11 de gener de 1957. L'any 2015 vaig poder comprovar que a la inscripció de la façana s'hi llegeix «Propietat de Víctor Cava Agelet»; hi ha doncs un nou hereu. Dona la casualitat que aquest nou hereu morí l'11 d'abril de 2017.

EL TAN ESPERAT ASIL BORRÀS

Quant a la confiança que, algun dia, el principal tutor i posseïdor dels 6.000 duros de plata els fes útils, val a dir que era quasi una quimera. Van haver de passar trenta-cinc anys per veure dempeus un edifici que seria summament important per a la ciutat. Cal fer-ne un seguiment, tenint en compte tots els problemes i les distorsions, que es faran difícils d'afrontar per la cobdícia i la desídia del senyor Ramoneda sobre els 2.500 duros de plata per al panteó i els 6.000 duros de plata per a l'asil. Així doncs, cal seguir el fil que va conduir a aconseguir el panteó el 1872; quant a l'asil, contactes i missives són adreçats al senyor Ramoneda per solucionar l'assumpte.

“

*Van haver de passar
trenta-cinc anys per veure
dempeus un edifici que seria
summament important per
a la ciutat.*

Entre els anys 1867 i 1900 el fet de poder dur a terme la construcció d'aquest edifici és una preocupació constant; ja hem parlat de les actes que hi fan referència: del 12 d'agost i de l'11 de desembre de 1867. L'11 de gener de l'any 1868, la Junta de Beneficència s'adreça al governador de la província pel que fa al tema del testament i el seu incompliment per part de la família Ramoneda. Serà ja l'any 1875 quan es torna a parlar de l'asil per mirar de solucionar el problema; la Comissió de Beneficència s'implica de manera ferma i rigorosa en un assumpte que fa massa temps que s'ha quedat aturat, sense resoldre. Així, s'intentarà ser eficient, i es farà, a poc a poc, factible l'entesa amb la vídua de Borràs i el seu

¹⁶ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1897, reg. 1774, fol. 178.

¹⁷ *Ibidem*, fol. 178r.

pare per poder tirar endavant la sortida del conflicte. Ara bé, un cop més, el tracte i les paraules es faran fonedisses.

La senyora Mercedes mor el 13 d'agost de 1880, de manera que el seu pare queda com a responsable d'actuar segons el seu criteri. Per tant, es torna a retardar l'assumpte; ara és l'hereu directe de la filla, encara que en comparteix alguna part amb els seus fills (els germans de la Mercedes). Fou l'any 1883 quan, com a conseqüència de la urbanització del carrer del Carme de Lleida, l'Ajuntament demanà al senyor Ramoneda que seria necessària la compra o la permuta d'un terreny de la seva propietat per poder fer la prolongació del carrer. Aquest accepta el tracte de facilitar l'espai que necessita l'Ajuntament a canvi d'una permuta d'una parcel·la de terra, prop de la porta de Sant Martí. S'accepta el tracte i firmen el contracte el senyor Ramoneda i la seva filla Asunción. Malgrat tot, la permuta comportarà noves complicacions, ja que, per ser legal, cal el permís del ministre de la Governació, doncs eren terrenys de propietat militar; per tant, es farà necessària una llarga espera fins a saber com acaba la decisió ministerial. Som a l'abril de l'any 1887; encara passaran un quants anys fins a tenir la resolució. Se sap que el senyor Ramoneda es posa en contacte mitjançant carta amb l'alcalde el 13 de juliol de 1894, i li demana si ja es pot disposar d'aquell terreny que havia contractat, atès que n'esperava la decisió governamental per poder començar la construcció de l'asil. En cas que la resolució fos negativa, hauria de cobrar, del municipi, la quantitat de 1.500 pessetes en què s'havia valorat el terreny del carrer del Carme. D'aquesta manera, una vegada rebuda aquesta quantitat, amb els diners heretats i la venda que havia fet d'unes finques, es podria complir la voluntat del testador. L'alcalde li contestà que els terrenys que envoltaven la porta de Sant Martí eren en poder de l'Estat perquè els ocupés l'aquarterament de cavalleria.

Si tornem enrere, el dia 4 de febrer de l'any 1889 el diari *El Demòcrata* de Lleida, a la pàgina 4 del número 19, publica un article dedicat a la inauguració d'un asil patrocinat pel reverend José Rufes. El comentari en fa lloa, del bon pensar d'aquest senyor, encara que sigui una institució eclesiàstica. També exposa la increïble situació que ha d'afrontar l'Ajuntament, ja que no aconseguix que el llegat deixi d'estar en mans del senyor Ramoneda. Per tant, les últimes voluntats continuen sense tenir efecte, tot i que aquest asil era tan necessari en una època en què les mares anaven a treballar per cobrir les despeses de la llar. A més, era un asil que es pretenia que fos públic i regentat pel municipi.

Una bona notícia es que entre 1891 i 1892 es produeix la venda, en què el senyor Ramoneda és el venedor, segons un document

guardat a l'Arxiu Nacional de Catalunya.¹⁸ En aquesta documentació es diu que el senyor Ramoneda ven sis peces de terra situades al terme del poble de Sanaüja. Aquestes terres, que havien estat heretades per la vídua Borràs, a la seva mort són heretades a la vegada pel seu pare i germans, i són venudes a favor del senyor de Bofarull i d'Olzinelles, baró de Ribelles. Cal dir que els diners obtinguts haurien de servir per edificar l'asil, però no s'edifica; encara caldrà esperar uns anys.

Tornant a l'any 1894, i segons l'acta del 15 de juny,¹⁹ la presidència proposa que l'Ajuntament tregui una còpia simple del testament de Josep Borràs i l'inventari dels seus béns.²⁰ L'Ajuntament acorda, el mes d'octubre d'aquell any, treure aquesta documentació, segons diu l'acta del 16 de gener de l'any 1895,²¹ còpia que costa 24 pessetes. Aquesta informació servirà perquè el 28 de setembre²² es faci saber al senyor Ramoneda, mitjançant l'alcalde de Barcelona, que és necessari complir les disposicions testamentàries de Josep Borràs amb la construcció de l'asil. Com a conseqüència d'aquest contacte, Lluís Ramoneda es presenta a l'Ajuntament de Barcelona amb el seu advocat, el senyor Puntí, demanant documents i comptes en què figuren tota classe de despeses vinculades amb els diners i crèdits dels pagaments fets per a l'enterrament, funerals, donacions, prestacions a l'església de Sant Joan de Lleida, inventaris, notes, etc. L'alcalde comenta que sembla que contenen irregularitats. De tota manera, Ramoneda va voler assegurar-se'n i va demanar consultar-ho amb el lletrat del municipi de Lleida, Gerardo Vivanco, per aclarir la situació. Aquest, després d'estudiar tota la documentació, observà que hi havia manca de transparència documental, amb deficiències, algunes de rellevants. Per tant, es decidí que el senyor Ramoneda s'havia de fer responsable de tota la deixa destinada a l'asil i fer-ne entrega a l'alcalde de la ciutat per complir el mandat. A la vegada, s'optà per conduir el tema per un camí més fàcil i efectiu. Com que es pensava que els drets testamentaris podien prescriure, es decidí portar el cas als tribunals o fer una senzilla conciliació entre les dues parts. L'alcalde volia citar de manera immediata el senyor Ramoneda per comunicar-li la decisió presa pel Consistori i oferir-li la possibilitat d'arribar a un acord. Ara bé, de moment aquesta conciliació no fou possible.

A finals d'octubre de 1895 (onze mesos després del darrer tracte), l'alcalde Josep Albiñana fa una visita amigable a Ramoneda, a la seva casa de Barcelona, per poder concretar la conciliació tractada anteriorment, abans que no sigui massa tard. Malgrat que el troba en un estat malaltís i apoplèctic, en una conversa amable i social es parla del tema de l'asil i diu ell mateix que «comprèn i

¹⁸ Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), ANC2-65-T-195, *Venda atorgada per Lluís Ramoneda i Riera i els seus fills, a favor de Josep Maria de Bofarull i d'Olzinelles, baró de Ribelles, de sis peces de terra de l'heretat anomenada Can Planes, situada a Ribelles, 1843-1891.*

¹⁹ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1894, reg. 1771, fol. 154.

²⁰ AHL, Fons Notarial de Lleida, notari Marià Arnaldo i Graselles, any 1865, reg. 1523, escriptura 165, fol. 381.

²¹ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1895, reg. 1772, fol. 22.

²² AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1895, reg. 1772, fol. 247.

agraeix la meua visita, explicant-me que té la bona voluntat de fer l'edifici, doncs ja disposa del diner d'una venda d'unes finques i, a més a més, disposa encara d'una part de les finques que el senyor Borràs tenia entre la rambla de Ferran i el carrer de Remolins». També diu «que vol complir el mandat abans de que la mort se l'emporti, creu que després de morir seria complicadíssim seguir amb el plet obert».²³ Cal, doncs, que es realitzi al més aviat possible l'obra benèfica que omplirà d'alegria la ciutat, amb una escola acollidora de nens petits. En acabar la visita, té la confiança que s'aconseguirà, per fi, obtenir els diners.

Un any més tard, el novembre de 1896, i amb els resultats obtinguts fins aleshores, la Comissió Sisena proposa, per aclarir qüestions de dret legal, designar una comissió especial composta per quatre persones enteses en lleis i amb coneixement de l'afar perquè s'encarreguin del conflicte, i així accelerar-ne la resolució. Parlar amb el senyor Ramoneda i els representants legals és la prioritat. Un cop més, cal esperar, però es dona el cas que, el 15 de juliol de 1897, el senyor Ramoneda i la seva filla Maria Asunción visiten Lleida per dur a terme la cessió del panteó, com ja hem dit anteriorment. Aquesta visita dona peu a pensar que la deïxa del mausoleu serà el principi d'una solució propera. Semblava el final, però no va ser així. Van haver de passar tres anys més (fig.4).

Fig.4. Vista de l'Asil Borràs, actualment plaça Pau Casals. Arxiu Municipal de Lleida.

Som a l'any 1900. Han passat trenta-cinc anys de la mort d'en Josep Borràs, i un conflicte interminable per fi veu el final. Segons l'acta del 3 d'agost de 1900 es firma un document, davant del notari Pedro Abizanda, en què es presenta el gendre de Ramoneda, el doctor Antonio Brossa i Gelabert, com a mandatari per complir la part testamentària de Josep Borràs referent a la construcció d'un edifici de nova planta destinat a encabir-hi nens de famílies pobres. Aquest senyor s'obliga a pagar a la Junta Provincial de Beneficència la quantitat dels 6.000 duros (30.000 pessetes) que estaven destinats a l'asil, en un termini de sis mesos; calia fer una entrega de 17.000 pessetes com a primer pagament, i la resta es pagaria al final del termini establert. El president de la Comissió Quarta fa història de les vicissituds que ha comportat el compliment de les últimes voluntats d'un home que estimava Lleida i que deixava a la ciutat

dos edificis d'una importància considerable: un panteó i un asil. Segons l'acta del 14 de desembre de 1900, hi intervingueren, amb la Junta Provincial de Beneficència, tres persones de la Corporació Municipal per posar-se d'acord per inspeccionar tot allò referent al projecte i a la construcció de l'edifici. Entrat l'any 1901, amb els diners a la mà, ja es pot determinar l'emplaçament de l'edifici: un terreny propietat de l'Ajuntament (que serà de propietat conflictiva), situat entre l'angle que formen la carretera d'Osca i el camí de Vallcalent. Realitzada la subhasta amb el contractista Joan Baiget, i amb el pressupost acceptat per la Comissió Mixta i l'Ajuntament, se'n posa la primera pedra el 23 de gener, amb tots els honors, amb la presència de totes les autoritats i amb una representació dels hereus de Josep Borràs, a fi de recordar la memòria del seu benefactor. L'edifici acabat s'entregarà el 21 de setembre i s'inaugurarà el 20 d'octubre del mateix any. Cal fer esment que aquesta institució serà municipal i estarà regida per un patronat.

El senyor Ramoneda va morir el 19 d'abril de 1901 als 83 anys, tres mesos després de començar la construcció de l'asil.

CONCLUSIÓ

Així comença la història d'un asil que tindrà vida pròpia, la qual no serà fàcil, però sí útil. Passarà vicissituds. Això no obstant, resistirà i caminarà a través del temps. Suportarà la Guerra Civil, els desperfectes, l'envelliment, i arribarà el dia en què ja no estarà en condicions; la ciutat demanarà nous espais, i l'urbanisme, que manca de sentiments, l'enderrocarà i hi farà una plaça amb jardí, honorant Pau Casals.

Quant al record, puc dir, amb complaença, que encara sobreviuen dos edificis emblemàtics, després de 152 anys de la mort d'en Josep Borràs. Un és encara present al cementiri, el seu

Fig.5. Placa de l'actual escola bressol Josep Borràs situada al carrer Camp de Mart de Lleida. Foto de Zenith Escolà.

panteó; l'altre és avui un petit edifici a la riba d'un espai boscos, entre pins, sota la silueta del Castell que tant estimava (la Seu Vella), que reemplaça l'antic Asil Borràs, on es pot llegir: «La Faldeta. Llar d'infants Josep Borràs» (fig.5). En aquesta petita escola, senyor Borràs, hi saltironen, riuen i ploren criatures que s'hi aixopluguen.

²³ AML, Fons Municipal, *Llibre d'actes del Ple*, any 1895, reg. 1772, fol. 251.